

Čo by ste chceli povedať na záver rozhovoru?

Vážim si, že sa uskutočnil tento rozhovor. Som rád, že aj touto formou budem v kontakte s komunitou slovenskej psychologickéj spoločnosti. Doteraz opatrujem členskú legitimáciu č. 737, podpísanú vtedajším predsedom D. Kováčom. Aj jeho zásluhou som na akciách spoločnosti poznal nekonvenčnosť a noblesu zážitku.

Zo srdca želim Slovenskej psychologickéj spoločnosti, aby sa jej úspešne darilo naplňovať ušľachtilé ciele. Záleží mi na tom, je to aj moja širšia komunitná rodina. Apropo, rodina, tá moja najbližšia, manželka Hana, deti MUDr. Tomáš a Mgr. Hana, ich rodiny, osobitne vnuci Jakub, Niko, Matúš a Lukáš, všetci sú mojou oporou a bezpečným prístavom, ktorý mi umožňuje byť činný pri zveľaďovaní psychológie.

Keď som pozýval priateľov na oslavu môjho jubilea, ako motto som uviedol tieto slová: *Tok rokov nezastavíme, preto zostaňme mierne optimistickí. Život je nielen ťažký, ale aj krásny v tejto chvíli. Aj keby sme v ďalších rokoch už ničoho iného nemali, stačí mať k chvíľam ľudského šťastia primerané zdravie, trochu invencie a dosť psychickej sily.*

Za rozhovor ďakuje a do ďalších rokov pevné zdravie, veľa tvorivej energie a životného elánu žela

Mária Bratská

Rozhovor s jubilantom Prof. PhDr. Imrichom Ruiselom, DrSc.

Milý jubilant,

myslím si že laudácií si v tomto období zažil viacero, a tak sa ťa pokúsím vypovedať osobne tak, aby sme sa dozvedeli aj niečo možno viac, než to, čo pospomínali ostatní laudátori.

Čo bolo pre teba také lákavé by priam podmanivé, že si sa začal zaujímať o štúdium psychológie? Teda otázka, prečo práve psychológia?

Moje začiatky boli celkom prozaické. Už v mladosti som mal rád históriu a akúsi „naivnú“ filozofiu, ktorá sa na moje spirituálne potešenie pretransformovala až neskôr. Po základnej vojenskej službe som pôsobil ako vývojový technik na Fakulte telesnej výchovy a športu, kde som riešil aj psychologické témy. Hlbší záujem o psychológiu vo mne vzbudil priateľ, ktorý neskôr emigroval do USA. Ale vďaka jeho podnetom som sa ako 26-ročný v roku 1967 prihlásil na diaľkové štúdium psychológie, ktoré som ukončil roku 1972. Zazdalo sa mi, že práve tento odbor dokáže celkom úspešne spojiť môj sklon k formovaniu verbálnych konštruktov s reálnymi výskumnými aktivitami.

Skús sa zamyslieť a obzrieť sa spätne na vlastnú, musím povedať že skvelú, vedeckú kariéru. Ktoré témy ťa najviac oslovili a prečo? Bolo to individuálne rozhodnutie, tlak zhora či zvonku, alebo potreba praxe?

Čo sa týka mojej kariéry, ako som už uviedol, začala v telovýchovnom výskume. Po ukončení štúdia som prešiel do Ústavu experimentálnej psychológie SAV, kde pôsobím

až podnes. Ústav v tom čase už mal za sebou niekoľko výskumných etáp. Veľmi sympaticky na mňa zapôsobil fakt, že vedenie ústavu sa od počiatku svojej existencie zameralo na problematiku kognitívnych procesov. Najskôr začali výskumy počítovania, vnímania, pamäti, neskôr aj myslenia, inteligencie a tvorivosti. Pozoruhodné je, že tieto vedecké aktivity sa u nás rozvíjali paralelne s kognitívnymi vedami a najmä s kognitívnou psychológiou v zahraničí. Pochopiteľne, že v tom období sme trpeli absolútnym nedostatkom vhodnej literatúry. Pozoruhodné je však, že naši priekopníci si namiesto kognitívnych vied významne pomáhali spoluprácou s kybernetikou, ktorá sa po tristných začiatkoch udomáčkovala aj u nás. Keď sa objavila prvá Kognitívna psychológia od Ulrica Neissera zistili sme, že sa od hlavných výskumných trendov ani veľmi neodchýľujeme. Rád si spomínam na tolerantnú a pozitívnu vedeckú atmosféru ústavu, ktorá napriek rôznym obmedzeniam umožňovala plnohodnotné vedecké aktivity.

Ktoré vedecké, odborné ale i organizačné výstupy a výsledky práce ťa najviac potešili a prečo? Alebo inak, ktoré výsledky svojej práce si najviac vážiš?

Veľmi si vážim, že vedenie ústavu mi umožnilo vedeckú sebarealizáciu a poskytovalo mi všestrannú podporu. Tak mohli vzniknúť aj moje samostatné i skupinové monografie, v ktorých som sa snažil slovenským kolegom, študentom i ostatným čitateľom poskytnúť čo najviac poznatkov nielen formou literárnych prehľadov, ale aj vlastných výskumných poznatkov. Osobitne si cením najmä publikácie venované múdrosti a poznávaniu, ktoré predstavujú nómum nielen slovenskej, ale aj českej a európskej proveniencie. Z organizačného hľadiska ma potešilo, keď mi Predsedníctvo SAV umožnilo viesť dve Centrá excelentnosti v rokoch 2003-2010, v ktorých spolupracovali kolegovia nielen z akademických, ale aj vysokoškolských a rezortných ústavov (v spolupráci so zahraničnými expertmi). Z vedeckého hľadiska ma potešilo rozhodnutie vedenia Katolíckej univerzity v Lubline, ktoré ma koncom minulého roka pozvalo na celodenný „one man show“ o problematike múdrosti, organizovaný v spolupráci s Európskym sociálnym fondom.

Máš okrem psychológie aj iné „lásky“. Ja viem o niektorých, je to šport, história, geografia, múdrosť...sú teda okrem obľúbených Kanadčanov aj nejakí iní favoriti? Skús prezradiť ako sa k svojim láskam správaš a prečo?

Zaiste, každý z nás má viacero lások. Priznám sa, že psychológia ma dosť opantala. Avšak paralelne sa rozvíjali aj niektoré ďalšie záujmové aktivity. Hodne času som vždy venoval športovaniu, najmä basketbalu i futbalu. Neskôr som k nim pridal aj jogging (zaiste sa Ivan pamätáš na časy, keď sme spolu zvládli hodne kilometrov). Zaujímavé sebazapozorovania mi umožňovali aj maratóny, ktoré som úspešne prebehol. Zvláštne „mentálne bonbóniky“ som získaval behaním na takých atraktívnych miestach ako boli štadión v Delfách, gymnasión na Rodose, olympské štadióny v Helsinkách a Štokholme, činná sopka na gréckom ostrove Nisyros alebo husté lesy v Joensuu, v Karélii. Ďalšiu veľkú lásku počítujem k hudbe; psychológii a behaniu konkuruje klavír „vlastnými verziami“ Mozarta, Haydna, Bacha, Chopina a mnohých iných. K nabitiu mentálnych bateriek výdatne prispieva aj chalupa pod Čertovicou. A hlavne som hrdý, že som spoznal mnohých vzácných ľudí nielen u nás, ale aj v zahraničí.

Si obľúbený pedagóg, učíš na viacerých miestach na Slovensku ale i v zahraničí. Aký rozdiel vidíš medzi časom, keď sme študovali my a súčasným stavom? V čom je najväčší rozdiel?

Nuž možno povedať, že rozdiely sú skutočne veľké. Na jednej strane máme snád rovnakú motiváciu a smäd po vedomostiach. Oproti našim mladým rokom sa však rozsah štúdia významne zvýšil. Nielen vzhľadom na kognitívne zloženie jednotlivých psychologických disciplín. Neporovnateľné sú dnes aj možnosti zahraničných kontaktov a dostupnosti literárnych prameňov. Stačí len spomenúť, že jeden z našich kolegov zbieral podklady pre svoju doktorandskú prácu s probandami v arabských krajinách, Indii, Nepále a Indonézii. Niekedy sa zdá, že tých vedeckých „pokušení“ je až priveľa a nie všetky dokážeme plne využiť. Na druhej strane naša generácia sa viac orientovala na experimentálne metódy v psychológii.

Alebo tiež, aký je rozdiel medzi slovenskými a povedzme fínskymi či holandskými študentmi?

Myslím si, že rozdiely nie sú výrazné. Vo všetkých troch krajinách sa stretávame s vysoko motivovanými mladými ľuďmi, ktorý priam „hltajú“ poznatky, ktoré im ponúkajú ich učitelia. Pochopiteľne, že medzi nimi sa vyskytnú aj jednotlivci, ktorých prilákala skôr móda alebo náhoda. Zdá sa mi však, že fínski alebo holandskí študenti sú aktívnejší diskutéri ako naši. Podobne medzi nimi prevažujú dievčatá. Ak naši študenti v šírke odborného záberu zaostávajú, môže to byť aj vina ich učiteľov.

Čo by mali dnešní študenti vedieť viac a čo považuješ za rozhodujúce faktory úspešnosti štúdia psychológie dnes?

Nie je tajomstvom, že úspešné vykonávanie určitej profesie je do značnej miery podmienené aj žiaducou osobnostnou štruktúrou. Pochopiteľne, nemožno vždy hľadať priamu kauzalitu, no popri výraznej kognitívnej orientácii na základné problémy človeka a spoločnosti pri hľadaní budúcich psychológov by sme mali uprednostňovať jednotlivcov s vysokou mravnou integritou, s nadpriemernou sociálnou inteligenciou, s primeranou empatiou a senzitivitou, vyzbrojených toleranciou, trpezlivosťou a vytrvalosťou. Povolanie psychológa prináša náročné problémové situácie, ktorých riešenie vyžaduje nielen bohaté poznatky, ale aj dlhodobý tréning špeciálnych zručností a pozitívnu hodnotovú orientáciu.

Odvolávam sa tvoju znalosť histórie, myslíš si, že ľudstvo má šancu polepšiť sa? Keď áno prečo alebo prečo nie? A ako by prípadne mohla (a mala) prispieť naša veda?

Nie som si celkom istý, či je ľudstvo teraz lepšie alebo horšie než predtým. Oddávna malo svojich kladných hrdinov, ale aj negatívnych zločincov. Vždy sa presadzovali ušľachtilé motívy, ale aj šialené zločiny. Aby som však siahol po pozitívnych príkladoch z histórie. Pri pobyte v Holandsku ma zaujala história vzniku univerzity v Rembrandtovom rodisku Leidene. Za zásluhy v boji za nezávislosť krajiny, keď sa obyvatelia mesta vzopreli španielskej okupácii a krajina bola slobodná, mohli si tamojší radní vybrať ako odmenu: buď sa mestu odpustia na desať rokov dane, alebo dostanú

právo založiť univerzitu. Medzi radnými prevažovali obchodníci a remeselníci, údajne dosť šetrní až lakomí. Napriek tomu si vybrali druhú možnosť. Ich univerzita dodnes patrí k najlepším v Európe a študujú na nej aj ratolesti kráľovskej rodiny. Takýto štýl myslenia, diametrálne sa rozchádzajúci s terajšou praxou, ktorý by viedol k uvážlivému a múdreému rozhodovaniu, by som dožičil aj našej krajine. A podpora vede a školstvu sa vždy vyplácala. A vie si dnes niekto na Slovensku vôbec predstaviť, že Alexander Veľký nosil Aristotelovi zaujímavé predmety zo zahraničných ciest?

Ktoré oblasti psychologické vedy považuješ v súčasnosti za „kruciálne“ a prečo? A ako by sme sa s nimi mali „popasovať“?

Dnešné štúdium psychológie sa až kľčovite usiluje o neustále rozširovanie odborného záberu o rôzne nové smery poznania. Presadzujú sa aplikácie do najrôznejších oblastí praxe, čo má pochopiteľne svoj význam. Podľa mňa je však pre napredovanie psychológie oveľa dôležitejší návrat ku koreňom našej racionality, kognícii a tým aj našej civilizácie. Preto by bolo žiaduce ponúknuť našim študentom podstatne detailnejší exkurz do systému gréckeho myslenia. Mám na mysli zvládnutie takých kľúčových stratégií ako je napríklad platónska antitéza medzi vedením (epistéme) a názorom (doxa). Ak sa obzrieme okolo seba žasneme nad tým, koľko ľudí (aj vzdelaných a inteligentných) nedokáže tieto dve stránky poznávania rozlíšiť a dopúšťa sa závažných kognitívnych omylov. A načo je nám vzdelanie, ak nedokážeme rozoznať realitu od názoru? Akú úroveň bude mať pracovný, poradenský, klinický, sociálny alebo politický psychológ bez primeraného poznávania? A nekontrolované a násilne presadzované subjektívne názory, aj keď v mene vyšších ideálov, priniesli v priebehu ľudskej histórie nesčíselné nešťastia.

Na čom v súčasnosti pracuješ a teda na čo sa môžeme v najbližšom období tešiť?

Je známe, že človeka vo vyšších vekových obdobiach pritláča akási „kognitívna ekonomika“, ktorá redukuje šírku jeho odborného záberu. Pre mňa zaznel signál, aby som sa zameral na akési kognitívne „meta“, v mojom prípade symbiózu poznatkov o inteligencii, múdrosti i poznávania ako takého: či už v individuálnom, sociálnom, historickom alebo medzikulturálnom kontexte. Teraz ma láka hľadanie súvislostí medzi pôsobením takých geniálnych osobností ako boli Konfucius, Homér, sv. Izidor, Rabelais, Francis Bacon, Newton a Galton, prípadne ako Aztéci kultivovali pozoruhodný konštrukt v nahuatl jazyku zvaný *tlamatini*. Plameň poznávania sa vždy šíril dejinami, aj keď niekedy blikal ako slabá iskrička, znova sa rozehorel a svietil na cestu vpred. A možno som zvedavý aj na to, či existuje prenos medzi štúdiom múdrosti a reálnym konaním jednotlivca (pokiaľ by som myslel na seba, ide o žart).

Ďakujem za rozhovor, prajem ti milý Imro ešte veľa všelijakých úspechov, budeme sa tešiť na ďalšie tvoje výstupy, a mám jednu prosbu, vedel by si nájsť slovenský ekvivalent k „nahuatl“ (?)...a to nebol žart.

Ivan Sarmány-Schuller